

NEMESİS OPERASYONU NEDİR?

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Analiz No : 2023 / 13

02.05.2023

25 Nisan 2023 tarihinde Erivandaki Ring Parkta Nemesis Operasyonu teröristlerine adanan bir anıtın açılışı yapılmıştır. Törene halktan çok kişinin yanı sıra, sanatçılar, akademisyenler ve Nemesis Operasyonu teröristlerinin torunları da katılmıştır.

Nemesis Operasyonu teröristlerine adanan anıt Kamo Areyan tarafından tasarlanmıştır. Kamo Areyan, Erivanın eski Belediye Başkanıdır. Areyan, Asbarezde yayınlanan haberde, anıtı meşru kılmak için 108 yıl önce Nisan ayında ülkenin kana bulandığını iddia etmiştir[1] . Bu ifade bütünüyle gerçeklerle çelişmektedir. Kısaca hatırlayacak olursak, 24 Nisan 1915te bir genelge yayınlanmış ve bu genelgenin sonucunda bazı tutuklamalar gerçekleşmiştir. Genelgede, bütün uyarılara rağmen, yapılan aramalarda Ermeni ayrılıkçı örgütlerinin topyekûn bir isyan hazırlığı içinde olduklarının anlaşılması üzerine, Osmanlı Ordusu Başkomutanlığı 27 Şubat 1915 tarihinde askeri birliklere verdiği talimatla, Ermeni örgütlerinde yakalanan silah, bomba ve birtakım şifreli belgelerin bir ihtilal hazırlığı gösterdiğini, bu sebeple ordudaki Ermeni askerlerin silahlı hizmetlerde kullanılmaması, her yerde daha dikkatli olunarak gerekli tedbirlerin alınması ancak, Ermeniler içinde devlete sadakatle bağlı olanlara zarar verilmemesi[2] emredilmiştir. Bilindiği üzere, Sevk ve İskân Yasası ise 27 Mayıs 1915 tarihinde yayınlanmıştır. İlgili Yasaya göre, sadece savaş bölgesindeki ve ikmal yollarındaki Ermenilerin sevk ve iskana tabi tutulması, üç büyük vilayet, İstanbul, Edirne ve İzmirin bu kanun kapsamı dışında tutulması ve hatta kanunun uygulanması için sonradan çıkarılan 28 Ağustos 1915 tarihli genelge ile de bazı istisnalar getirilmesi kararlaştırılmıştır.

Tüm bu sürecin bir parçası olarak ise bazı görevlilerin kafilelere kötü davrandığı tespit edilmiştir. Bahsi geçen kişilerin gasp girişimlerine göz yumduğu, bazı kişilerin ise ölümlere neden olduğu bilinmektedir. Yönetim bu konuda çok hassas davranmış ve 1916 yılında 1647 kişiyi mahkemeye vermiştir. Bunlardan 500ü hapse, 60tan fazlası ağır hapse, 67 kişi de idama mahkûm edilmiştir.

Taşnak terör örgütü, yani Ermeni Devrimci Federasyonu (İng. Armenian Revolutionary Federation ARF) tarafından yürütülen Nemesis Operasyonu, ikinci dönem Ermeni terörü olarak adlandırılmış ve bu intikam saldırıları 24 Nisan 1915 ve 27 Mayıs 1915 tarihlerinde alınan kararların sorumlularını cezalandırmak için oluşturulmuştur. Nemesis Operasyonu tam anlamıyla bir terör organizasyonudur. 2015 yılının Şubat ayında Syracuse Üniversitesi, dijital ve fiziksel olarak Sacred Justice başlıklı bir kitabın tanıtımını yapmıştır. Kitap, Nemesis Operasyonu üyelerinden Aaron Sachaklianın torunu, Marian Mesrobian MacCurdy tarafından kaleme alınmıştır. Tanıtım makalesinde Nemesis Operasyonu üyeleri birer kahraman gibi, sonsuz nefretleri ise kutsal bir yemin gibi gösterilmiştir. Aaron Sachaklianı ailesi, kurulmasına yardım ettiği kiliseye uzun yıllar finans müdürü olarak hizmet etmiş; İkinci Dünya Savaşından sonra eşiyle birlikte birçok Ermeni aileye ev sağlamış; halkı adına hükümetlere, kiliselere ve önde gelen liderlere sayısız mektup yazmış ve Syracuseda sahnelenen bir oyun kaleme almış bir kişi olarak bilinmektedir. Aaron Sachaklian, örgütün finans ve lojistik yetkilisi olarak görev yapmştır[3]. Yıllar sonra, hayatının sonlarına doğru, daha fazlasını yapabilirdim diye sayıklamaktadır[4]. Bunun üzerine torunu tüm hikâyeyi bir kahramanlık öyküsü gibi anlatmıştır. 5 Ağustos 1964 yılında ölen Aaron Sachaklianın daha fazlasını yapabilirdim, demesinden, dahil olduğu örgüt için kendince yetersiz kaldığı için hayıflandığı anlaşılmaktadır. Teröristlerin dün olduğu gibi, bugün de pişmanlık belirtisi göstermediği açıkça görülmektedir.

Eric Boghosian, Nemesis Operasyonunu anlattığı kitabında, Louise Nalbantianın Ermeni Devrimci Federasyonu: 19. Yüzyılda Ermeni Siyasi Partilerinin Gelişimi başlıklı kitabından alıntılayarak, Örgütün amaç ve araçlarının ortaya konduğu 1892 tarihli bir yayın olan Ermeni Devrimci Federasyonu Programında, örgütün hükümet memurlarını, muhbirleri, hainleri, tefecileri ve her türlü sömürücüyü terörize etmek için mücadeleyi teşvik etmek... [sic] hükümet kurumlarını yağma ve yıkıma maruz bırakmak" için çaba göstereceği açıkça belirtilmektedir.[5] Boghosian, bu ifadenin yer aldığını paylaşıp, terör kavramına başka bir anlam yüklemeyi amaçlamıştır. Hukuki bir kavram olan soykırım ifadesinin, Ermeni iddialarının yetkili bir mahkeme tarafından kabul edilmemesine rağmen 33 parlamentoda kabul edilmesi gibi, adı geçen ve benzeri anıtlarla, terör kavramı da haklı dava hareketi gibi kabul ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu ve benzeri örgütlerle, teröristler kahraman gibi anılmakta, meşru gösterilmek amaçlanmaktadır. Bu durum Boghosianın kitabında da görülmektedir:

> On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, hükümet destekli şiddete [sic] karşı başvurabilecekleri bir yol bulamayan Ermeniler, başta Armenakan Partisi, Hınçak (Çan) Partisi (veya Hınçaklar) ve Hai Heghapokhakanneri Taşnaksütyun (Ermeni Devrimci Federasyonu veya ARF, Taşnaklar olarak da bilinir) olmak üzere devrimci cemiyetler kurdular. Rusya'daki devrimci faaliyetlerden cesaret alan bu örgütler kendilerini köylülüğün eğitimine, tarım reformuna ve anayasal ve/veya sosyalist bir hükümetin kurulmasına adamışlardı. Aynı zamanda, kendi itiraflarına göre, teröristtiler.[6]

Kitapta, notlar kısmında ayrıca terör tanımına da yer verilmektedir: Her ne kadar terör ve terörist terimleri ARFnin ilk günlerinden itibaren literatürde yer alsa da Taşnak liderleri ve fedaileri terörü masum sivillere yönelik doğrudan saldırılar olarak görmüyorlardı.

Yetkililere ve hainlere yönelik suikastlar ana dayanak noktasıydı, ancak aşağıdaki paragraflarda görüldüğü gibi istisnalar da olabilir.[7]

Boghosianın kitabında öldürülen Azerbaycanlı üst düzey devlet yöneticileri de yer almaktadır. 19 Haziran 1920 tarihinde, kitapta kahraman gibi öne sürülen Arşavir Shiragian ve Aram Yerganian Azerbaycanın eski Başbakanlarından Fetali Han Hoyskiyi katletmiştir[8]. 15 Mart 1921 tarihinde Berlinde Talat Paşayı öldüren Tehliryanın serbest bırakılmasından birkaç ay sonra ise Misak Torlakyan, Harutyun Harutyunyan ve Yervant Fundukyanın yardımıyla Azerbaycanın eski içişleri bakanı Behbud Han Cavanşiri 18 Temmuz 1921 tarihinde İstanbuldaki Pera Palace Otelinin önünde vurarak öldürmüştür[9].

Nemesis Operasyonunun hedefinde yalnız Türkler yoktur. Ermeniler de Nemesis Operasyonu mensuplarının saldırıları sonucunda hayatlarını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenler arasında Harutiun Megerdichian isimli bir Ermeni de vardır. Megerdichian, Talat Paşanın katili Soghomon Tehlirian tarafından adım adım takip edilerek öldürülmüştür [10]. Cinayetin ayrıntıları Boghosianın kitabında anlatılmaktadır. Nemesis Operasyonu katilleri tarafından hain olarak ilan edilen başka Ermeniler de vardır. Vahe İhsan (Yesayan), Türk polisine ayaklanma hazırlığı yapan grupları bildirdiği ve 24 Nisan 1915 Genelgesi sonucunda tutuklanmalara yardımcı olduğu gerekçesiyle Arshavir Shiragian tarafından öldürülmüştür. Terörist Shiragian, hatırlanacağı üzere, 6 Aralık 1921 tarihinde Romada Sait Halim Paşayı, 17 Nisan 1922 tarihinde ise Berlinde Cemal Azmi Beyi katletmişti. Hmayag Aramiantz ise Arshag Yezdanianın yardımıyla, yine Arshavir Shiragian tarafından öldürülmüştür[11].

Boghosianın kitabı, Operation Nemesis,te kan dondurucu cümleler de yer almaktadır. Genel olarak terörizmi övmesi, terörizmi kullanarak kitlelere korku salmayı bir kahramanlık gibi sunmasının yanı sıra, terörizm için adeta bir el kitabı niteliği taşımaktadır. Örnek:

> 'İkinci kurşunum Vahe İhsanı kolundan vurdu. Silahını kullanamayacağını anlayınca kaçmaya başladı. Onu kovalarken arkasından iki kurşun daha sıktım. Sokakta büyük bir kargaşa vardı. Yayalar çığlık atıyor ve siper almaya çalışıyorlardı ve pencerelerden insanlar bana bir şeyler fırlatıyorlardı çiçek saksıları, ayakkabılar, herhangi bir şey. Ama kimse yoluma çıkmaya ya da beni tutmaya cesaret edemedi. İhsan düştü; kafası bir taşa çarptı. Üçüncü ve dördüncü mermilerim ona isabet etmişti ama insan gibi görünmüyordu. Hâlâ yaşıyordu. Dizlerinin üzerine çöktü ve ayağa kalkmaya çalıştı. İkimize de insanların evlerinden üzerimize attıkları çeşitli cisimler isabet ediyordu. Kargaşadan faydalanan İhsan cebinden tabancasını çıkarmayı başardı. Nişan almaya başladı. Üzerine atladım ve son iki kurşunu kafasına sıktım. Sonra kaçmaya başladım. Ama gidemedim. Nefes almayı bıraktığından emin olmak için geri dönmek zorunda kaldım. Gerginliğim ve deneyimsizliğim nedeniyle işi baştan savma yapmıştım. Kafatası parçalanmış ve beyni taşların üzerine sıçramıştı.
>
> Sonraki birkaç yıl içinde Shiragian daha zarif bir öldürme tekniği geliştirecekti.[12]

Yukarıda verilmiş ve kaynağını Ermeni yazarlardan alan tüm bilgiler Nemesis

Operasyonunun terörist bir faaliyet olduğunu açıklıkla ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Erivandaki sözde anıt etkinliğinde Nemesis teröristlerinden Aram Yerganianın soyundan gelen gazeteci Artyom Yerkanianın sözde anıt için söyledikleri de şaşkınlık vericidir. Nemesis Operasyonu olmasaydı neler olabileceğini hayal edebiliyor musunuz? diye sorduktan sonra, kendi kendine cevap vermiş, psikolojik komplikasyonlardan muzdarip hasta bir ulus olurduk. Onları sık sık psikiyatristlere benzetiyorum. Kendimizi değerli hissetmemizi sağladılar. Bu insanlar terörist değil, meşru bir mahkeme tarafından verilmiş adil bir kararın uygulayıcılarıdır. Ermenilerin kimliklerini tanımlamak ya da kendilerini değerli hissetmeleri için teröre başvurduklarını itiraf etmeleri üzücüdür. Bu durum başlı başına psikolojik olarak ne kadar zor durumda olduklarını göstermektedir. Ayrıca, ortada bir mahkeme olduğuna inanmaları da içinde bulundukları mevcut psikolojik duruma dair başlı başına bir fikir vermektedir.

Söz konusu sözde anıta dair yapılan tüm açıklamalar tarihi gerçeklerle bağdaşmadığı gibi şiddeti, öfkeyi, nefreti ve ayrışmayı cesaretlendirmektedir. Ermenistanın Türkiye ile içinde bulunduğu normalleşme sürecine katkı sağlamayan hatta baltalayan bir adımdır. Şimdiye kadar terör dolayısıyla yitirdiğimiz diplomatlarımızı ve vatandaşlarımızı saygıyla anıyor, aziz hatıraları önünde saygıyla eğiliyoruz.

*Fotoğraf: *https://www.npr.org/2021/05/03/993128456/operation-nemesis*

[1] Nemesis Monument Inaugurated in Yerevan, *Asbarez*, asbarez.com, 25 Nisan 2023, https://asbarez.com/nemesis-monument-inaugurated-in-yerevan/.

[2] 24 Nisan 1915te Ne Oldu?, *Marmara Üniversitesi*, Marmara.edu.tr, http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/24-nisan-1915te-ne-oldu/.

[3] Eric Boghosian, The Assassination Plot That Avenged The Armenian Genocide Operation Nemesis, The Little, Brown: New York, Nisan 2015, s. 263.

[4] Marian Mesrobian MacCurdy, Sacred Justice The Voices and Legacy of the Armenian Operation Nemesis, Transaction Publishers: New Jersey, 2015, s. 83.

[5] Eric Boghosian, s. 57.

[6] A.g.e. s. 50.

[7] A.g.e. s. 318.

[8] A.g.e. s. 247.

[9] A.g.e. s. 241.

[10] A.g.e. s. 132.

[11] A.g.e. s. 244.

[12] A.g.e. s. 246.

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "NEMESİS OPERASYONU NEDİR?." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 13. Mayıs 02. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/public/index.php/tr/Analiz/NEMESIS-OPERASYONU-NEDIR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır